

Izlaganje sa znanstvenog skupa

329(497.5):3:28

329(497.5)HDZ

Hrvatska demokratska zajednica i kršćanska demokracija

BOŽIDAR PETRAČ*

Sažetak

Autor smatra da je zbog specifičnih hrvatskih političkih prilika teško odrediti odnos hrvatskih političkih stranaka i njihovih zapadnoevropskih uzora — to podjednako važi za socijalnodemokratske, liberalne i kršćanskodemokratske stranke. U hrvatskoj je povijesti kršćanska demokracija bila slaba zato što nije postojala samostalna hrvatska država. Borba za ostvarenje hrvatske suverenosti uvjetovala je prevlast širokoga hrvatskog narodnog pokreta, kakav je u prvoj polovici ovog stoljeća bila Hrvatska seljačka stranka, a kao takav se 1989. konstituira i Hrvatska demokratska zajednica. Iako je danas ostvarena hrvatska samostalnost, uvjeti ni rata ni mira onemogućuju hrvatskim strankama, pa tako i HDZ-u, da postigne punu programsko-političku transparentnost. Ipak, nakon 2. Općeg sabora HDZ-a, ta se stranka nastoji profilirati kao široka narodna stranka čiji program sadrži bitne odrednice katoličkoga socijalnog nauka: zaštitu dostojanstva osobe, solidarnost, supsidijarnost, sudionništvo i težnju za zajedničkim dobrom.

U današnjim političkim prilikama u Hrvatskoj nije nimalo jednostavno posve točno odrediti odnos bilo koje političke stranke prema modelima stranaka zapadnoevropskih zemalja. U tom smislu teško je posve utvrditi odnos hrvatskih političkih stranaka, koje nastoje u svojim programskim orijentacijama istaknuti ili eksplicitno njegovati demokršćanske odrednice prema određenju demokršćanstva, kakvo je u zapadnoevropskim zemljama njegovano u tijeku cijeloga 20. stoljeća. Slično bi se moglo reći i za stranke socijaldemokratskoga, socijalističkog ili liberalnog predznaka.

Istina, danas u Hrvatskoj postoje političke stranke koje u svom imenu sadrže atribut demokršćanskoga, a istina je i to da se danas u Hrvatskoj mogu napisati razni, u biti vrlo slični programi demokršćanske orijentacije, a da oni tek na riječima i dobrim željama potvrđuju svoja kršćanska načela. Pritom su se (dakako, više-manje uspješno) poslužili svim onim dometima koje baštinitimo iz ovostoljetne i prošlostoljetne demokracije, koja se u europskim zemljama pojavila u različitim vidovima. Nikakve štete zacijelo nema da se u Hrvatskoj poslužimo poznatim uzorcima demokršćanstva, pa i onima najnovijima, tipa programa njemačkoga CSU iz 1993. ili izmijenjene talijanske DC u Pucku stranku Italije, koju je početkom stoljeća utemeljio svećenik Luigi Sturzo. Ali, koristeći se tim i takvim iskustvima, pa i negativnim (jer ne treba smetnuti s uma da su

*Božidar Petrač, profesor komparativne književnosti, talijanskog i francuskog jezika, zastupnik u Zastupničkom domu Sabora Republike Hrvatske.

mnoge od poznatih stranaka, velikih i jakih stranaka demokršćanske orijentacije, u posljednje vrijeme doživjele i doživljavaju unutarnje potrese i lomove, koji nisu, dakako, posljedicom demokršćanske opcije kao takve, već odstupanja od temeljnih načela kršćanske demokracije u provođenju određene politike, pa i iznevjere vlastitih programa), treba uvijek voditi računa o specifičnim hrvatskim prilikama. Te prilike, zbog povijesnih, društvenih, političkih i inih okolnosti, zahtijevaju drukčiji pristup, a nadasve postupno sređenje i smirivanje ukupne hrvatske političke pozornice i njezinih pojedinih aktanata.

Dakle, problem s kojim se danas susrećemo tijesno se povezuje s našim hrvatskim prilikama koje su u posljednja dva stoljeća, a osobito to vrijedi za razdoblje od Ante Starčevića, pa sve do naših dana, uistinu posve specifične. Hrvatska, naime, ne poznaje tradiciju demokršćanstva ili kršćanske demokracije, kakvu možemo i u prošlosti i u sadašnjosti pratiti u zapadnoeuropskim zemljama, pa i nekim zemljama istočne Europe. Razlog je vrlo jednostavan: hrvatskome narodu, uza sve napore, nije sve do naših dana uspjelo oživotvoriti pravo na samoodređenje i samostalan državni razvitak. Hrvatska nije sve do naših dana uspjela postići državnu suverenost i unutar takvih, državnih okvira, ali i demokratskog sustava, izgraditi politički zemljovid sa svim različitostima i političkim opredjeljenjima kakve su u drugim europskim zemljama postupno profilirane i njegovane.

Nakon utemeljenja HSS-a velika većina hrvatskog naroda osjetila je u pokretu Stjepana Radića program koji je u stanju oživotvoriti njegove težnje. Pa i sâm kardinal Alojzije Stepinac bio je i više nego osjetljiv na političku volju svoga naroda. U tom je smislu znakovit njegov izlazak na izbore u prosincu 1938., kad daje glas za "Udruženu opoziciju" upravo zato što je ona predstavljala hrvatski narodni pokret. Iz istih je razloga odgovarao katolike od namjere da obnove svoju stranku, jer je dalekovidno ispunjenje interesa hrvatskog naroda vidio u pokretu Hrvatske seljačke stranke. A kad su, nakon izbora, došle objede iz Beograda da je kardinal zastupao gledišta protivna interesima svoga naroda, on je izjavio: "Savjest mi je nalagala, da glasam za onu listu, koja danas reprezentira težnje Hrvatskog Naroda za pravdom i slobodom, na koju imade pravo svaki narod. To sam i učinio". Ne treba posebno isticati da je i u uvjetima "stare" Jugoslavije bilo vrlo malo prostora da se razgrana pravi demokratski politički život, a što se kršćanske demokracije tiče, gotovo je cijelina hrvatskoga naroda poštivala kršćanska načela, pa su ona jamačno bila neotuđivim dijelom programa HSS-a.

Nakon četrdeset i pet godina protunaravnoga komunističkog sustava, Hrvatska demokratska zajednica (njezini utemeljitelji, na čelu s dr. Franjom Tuđmanom, bili su itekako toga svjesni) postaje općehrvatska i općenarodna stranka. Ona od svoga utemeljenja g. 1989. postaje opći državotvorni hrvatski preporodni pokret, suočen s dvije teško premostive činjenice: 1) trebalo se izboriti za samostalnost i suverenost hrvatske države; 2) trebalo se izbaviti komunističkoga protunaravnog sustava. Da bi se, istina u okolnostima pada Berlinskog zida i komunizma u cijeloj srednjoj i istočnoj Europi, to postiglo, bilo je nužno sažeti bitne označnice i sastavnice novije hrvatske političke povijesti, uz, naravno, sve druge označnice iz kojih izviru opća demokratska načela suvremene civilizacije:

načela ljudskih i građanskih prava i sloboda, te opće parlamentarne demokracije.

U svojoj jasnoći, za razliku od drugih političkih stranaka, HDZ sustavno, odlučno i dosljedno postavlja zahtjev za pravo hrvatskog naroda na samoodređenje i državnu suverenost. Bitnu vrijednost takvih nastojanja treba vidjeti u okupljanju različitih slojeva, staleža i naraštaja hrvatskoga naroda, te u pomirenju iseljene i domovinske Hrvatske, ali i u isticanju punoga građanskog pomirenja. U sintezi programa HDZ spominjale su se i spominju tri bitne označnice: starčevićansko hrvatsko povijesno državno pravo, Radićev općeočvječanjski republikanizam koji je državotvornost usadio u najšire pučke slojeve, te jezgra iz tradicije hrvatske ljevice koja je proklamirala pravo hrvatskog naroda na samoodređenje. Tim trima sastavnicama sama po sebi nameće se državotvornost kardinala Alojzija Stepinca, koja nadrađa svaku posebnu političku orijentaciju. Katolička crkva u Hrvata svojim poslanjem, osobito u području prava i sloboda čovjeka i naroda, štiti i brani dostojanstvo svake osobe i samog naroda. Kako je velika većina hrvatskog naroda prihvatila program HDZ-a, a veliku većinu našeg naroda čine osobe kršćanskoga, katoličkog svjetonazora, nije bilo nikakve posebne potrebe da se (pre)naglašuje njezina demokršćanska orijentacija. Svatko je od članova HDZ-a, iz čvrste ili slabe, često poljuljane vjere, svjedočio općeljudske, kršćanske, katoličke vrijednosti. Dakle, nije bilo ni vrijeme, ni potreba da se HDZ u svojim prvim koracima određuje demokršćanskim načelima i da ih posebno javno istiche. Ako su se i isticala, isticali su ih oni koji su to naprosto po naravi svoga svjedočenja vjere osjećali nužnim činiti.

Riječju, Hrvatska je demokratska zajednica, kao stožerna snaga hrvatskog naroda, prepoznata kao zamašnjak konačnog oživotvorenja povijesnih težnji hrvatskog naroda, te je otad većinskom i glavnom političkom strankom Hrvatske u doista prijelomnom vremenu naše povijesti. U složenim okolnostima, unutarnjim i međunarodnim, uspjela je hrvatski narod dovesti do njegove međunarodnopravno priznate države, te na krhotinama propala sustava, a u uvjetima velikosrpske agresije, stvarati pretpostavke za punu izgradnju i obnovu demokratske, samostalne i suverene hrvatske države.

Svijest, pak, sa svoje strane traži političku prepoznatljivost, ne samo HDZ-a, kao vodeće političke stranke, nego i drugih političkih stranaka. Političku transparentnost koju iskazuju političke stranke duže tradicije, teško je preko noći postići u našim okvirima. To je vrlo osjetljiv i trajniji proces, a osobito težak u ratnim prilikama u kojima se Hrvatska još uvijek nalazi. Naime, stanje ni rata ni mira, a s područjima koja su trenutno pod zaštitom mirovnih snaga UN, s mentalnim sklopom koji još uvijek funkcionira s hipotekom jednostranačkog sustava, nije pogodno i nije baš prikladno za postizanje pune političke transparentnosti.

II. opći sabor Hrvatske demokratske zajednice ipak polaže temelje postupnog preustrojstva svehrvatskoga političkog pokreta u okvire političke stranke. II. opći sabor HDZ-a sabor je kontinuiteta i ne nosi nikakva posebna skretanja, pa ostaje i izvan domašaja svih onih interpretacija koje su uočili, a osobito nakon njegova održavanja uslijedile. HDZ je ispunila svoj glavni programski cilj, uspostavu samostalne i nezavisne, suverene i međunarodno priznate hrvatske države. A da bi mogla i dalje ispunjavati

svoje zadaće, u novim okolnostima, jasno je istaknuto u *Proslavu njezina Programa*: "HDZ mora svoje ciljeve i svu svoju djelatnost temeljiti na dosadašnjim iskustvima i na programskim osnovama na kojima je ostvarila sve stečevine, učvršćujući svoj program i svoju djelatnost načelima kršćanske civilizacije zapadnog svijeta, kojemu hrvatski narod oduvijek pripada". A, treba podsjetiti, stoji na početku *Proslava*: "HDZ je općehrvatska i općenarodna stranka nastala u posljednjem desetljeću 20. stoljeća kao najizvorniji izraz stoljetne težnje hrvatskog naroda za ostvarenje svoje slobode i samostalnosti."

Iz *Osnovnih načela* (ukupno ih je deset) mogu se prepoznati i posebnosti naših hrvatskih prilika i posebnost naše hrvatske duhovnosti u svojoj komplementarnosti s temeljnim vrijednostima kršćanske civilizacije, posebice katoličkoga socijalnog nauka, ali i s novim obilježjima demokracije u smislu autonomije kršćana u političkim pitanjima, kao i u smislu uspostave posebne političke etike odgovornosti.

Hrvatska demokratska zajednica želi postupno, kao stranka centra, na temeljima političkoga povijesnog iskustva, ali i iskustva hrvatske specifične duhovnosti, iznjedrili upravo takvu političku opciju koja će u svojim programskim zasadama odgovoriti na potrebe velike većine hrvatskog naroda. Hrvatska ima svoju laičku i duhovnu tradiciju koju tek treba u njezinim najboljim vidovima otkriti i u njoj prepoznati ono što će i u budućnosti osnažiti svijest o vrijednostima koje je Zapad postupno gubio. Drugim riječima, predstoji afirmacija vrijednosti koje neće označiti novu epohu konzumerizma, kolektivizma, ili, pak, ultraliberalizma, nego, naprotiv, koje će, da upotrijebim Stepinčeve riječi, od Hrvatske učiniti Božju zemlju. Valja nam sačuvati vlastite vrijednosti i svakako bismo griješili ako bismo nekritički preuzimali sve od drugih i ravnali se posve prema drugima.

U I. načelu HDZ se određuje kao "narodna stranka koja okuplja široke slojeve hrvatskoga naroda i drugih građana Hrvatske, gradeći svoj program na demokracijskim načelima. Cilj joj je demokratsko povezivanje svih ljudi koji su spremni u javnom i političkom djelovanju primjenjivati temeljne i općeljudske vrijednosti kršćanske civilizacije i morala, radi ostvarenja novog duhovnog i materijalnog preporoda Hrvatske".

U III. načelu ističe se kao "osnovna zadaća ostvarenja boljitka hrvatskog naroda". V. načelo govori da "HDZ u svojem političkom određenju ima za polazište čovjeka kao osobu i sve vrijednosti koje su temelj općih demokratskih načela suvremena svijeta, a posebno kršćanskog poimanja života koje se sažimlju u nepovredivost osobne časti, dostojanstva i slobode, u iskrenu ljubav prema bližnjemu i poimanju obitelji kao nedodirljive osnovne ljudske zajednice na kojoj počivaju i iz koje proizlaze temeljne ljudske vrijednosti". Osim toga, u istom načelu se ističe da je čovjek "najveća vrijednost kao biće posebnog dostojanstva, a osobito kao obiteljsko biće, što je i temelj domovinske zajednice". VI. načelo potvrđuje "temeljna prava čovjeka i interesa građana" i zaštitu njihovih sloboda. VII. načelo ističe "sustav socijalno-tržišnog gospodarstva na načelima pluralističkog i privatnog vlasništva, slobodnog poduzetništva i konkurencije ravnopravnosti u pružanju prilika i humanog načela rada". U VIII. načelu se govori o uzajamnosti i solidarnosti. IX. načelo poštuje supsidijarnost, tj. u skladu sa crkveno-socijalnim naukom, problemi se moraju rješavati na

razini na kojoj nastaju, a uz to je apostrofirana odgovornost, osobna i uzajamna, "izbornih, upravnih i stranačkih tijela".

Ako su, dakle, temeljne odrednice crkveno-socijalnog nauka, ali i kršćanske demokracije (dostojanstvo osobe, odnosno apsolutna vrijednost čovjeka, solidarnost, supsidijarnost, sudioništvo, zajedničko dobro), ugrađene u *Osnovna načela Programa HDZ-a*, one se posebno raščlanjuju u poglavlja koja su posvećena obitelji, ženama, odgoju i obrazovanju, kulturi i umjetnosti, gospodarskom programu, socijalnoj politici i ekoteoriji.

Ono što je izneseno u *Programu HDZ-a* potvrđuje se i u *Statutu HDZ-a*, osobito u članku 1. i njegovu 1. i 2. stavku. Ističe se, dakle, pojam narodne stranke koja svoj program gradi na demokršćanskim načelima; eksplicitno se poziva na primjenu (u javnom i političkom djelovanju) temeljnih i općeljudskih vrijednosti kršćanske civilizacije i etike.

U *Programu HDZ-a* posebno je istaknuta državotvornost te zaštita i obrana suverenosti i samostalnosti Hrvatske. Izlazeći, dakle, iz preporođnog pokreta, HDZ kao stranka želi nastaviti na svim svojim tradicijama ili, kako je predsjednik HDZ-a dr. Franjo Tuđman u jednoj prigodi rekao: "HDZ mora ostati ono što je bio — općehrvatska i općenarodna stranka, koja gradi svoj program i svu svoju djelatnost na načelima kršćanske civilizacije". Toj je tradiciji hrvatski narod oduvijek pripadao, njezine su ga vrijednosti nadahnjivale, u sklopu tih i takvih vrijednosti uspio je, unatoč velikim teškoćama, sačuvati svoj identitet i svoju dušu.

Oživotvori li se u većem dijelu program Hrvatske demokratske zajednice (osobito u pogledu uspostave punog suvereniteta na cjelokupnom području hrvatske države, te zaštite hrvatskog naroda u BiH, uz primjereno zakonodavstvo), vjerodostojnost naše zauzetosti za *bonum commune* — zajedničko dobro bit će prepoznatljivija.

Božidar Petrač

CROATIAN DEMOCRATIC UNION AND CHRISTIAN DEMOCRACY

Summary

The author claims that, due to the specific Croatian political situation, it is difficult to define the relationships between Croatian political parties and their west European models. This is equally true for social-democratic, liberal and Christian-democratic parties. Throughout Croatian history, Christian democracy was weak because there was no independent Croatian state. The struggle for Croatian sovereignty gave rise to the domination of a broad-based Croatian national movement, embodied in the first half of the 20th century in the Croatian Peasants' Party and since 1989 in the Croatian Democratic Union. Though today Croatia is independent, the neither-war-nor-peace predicament stands in the way of Croatian parties (including the CDU) coming out with clean-cut platforms. However, since the II General CDU Convention, this party has been trying to mould itself as a broad popular party whose platform includes the fundamentals of Catholic social canon: the protection of individual dignity, solidarity, subsidiarity, cooperation and aspiring towards common good.